

VI OCH VÄSTMAKTERNA

Av professor GUSTAF ÅKERMAN

UNDER senare tid har det blivit allt tydligare att ett öst—västligt krig, som inte begränsas till enbart Medelhavet eller Orienten, med all sannolikhet kommer att dra in Skandinavien i krigsområdet. Att snarast möjligt komma i besittning av norra Norge ner till Trondhjem kommer då säkerligen att bli ett primärt ryskt krigsmål. De norska atlanthamnarna komma att bli ovärderliga baser för det intensiva undervattenskrig, som Ryssland med sin mycket stora ubåtsflotta tydligen planerar mot västmakterna. Vidare blir det säkerligen ett primärt ryskt krigsmål att komma i omedelbar besittning av de nordnorska flygfälten, som annars av västmakterna kunna användas för flyganfall österut. Ryska angrepp mot Norge söder om Tromsö kunna emellertid med utsikt till framgång blott genomföras landvägen. Detta betyder att rysk krigsmakt måste passera och sätta sig i besittning av större delen av Norrland.

I händelse av stormaktskrig blir det säkerligen också ett mycket viktigt ryskt krigsmål att behärska inloppen till Östersjön. Visserligen gäller det kanske här främst Stora Bält och de danska öarna, men även Öresund och Skåne komma då säkerligen starkt i farozonen.

Eftersom vårt land sannolikt genast kommer att dras in i ett öst—västligt krig, blir det tydligen ett primärt ryskt krigsmål att snabbast möjligt nedkämpa Sverige. Vi måste sålunda såsom högst sannolikt räkna med att omedelbart efter krigsutbrottet bli utsatta för mycket starka ryska anfall över hela linjen. Dessa komma antagligen i första hand att ske genom våldsamma flyganfall och sannolikt också genom kraftiga robotbombanfall från ryska robotanläggningar i östra och södra Östersjön. Efter Tysklands sammanstörtande 1945 kommo ju ryssarna i besittning av de tyska robotanläggningarna i Vorpommern, och ha därefter sannolikt ytterligare utvecklat dessa redan då mycket effektiva vapen. Av vissa inkomna upplysningar att döma ha numera ryska

robotanläggningar uppförts eller äro under uppförande i Estland och på Rügen, vilket inte heller är särskilt förvånande. Att färjeförbindelsen Trälleborg—Sassnitz bringats att upphöra får sannolikt ses i samband därmed. Stockholm och Malmö ha sålunda omedelbart efter ett krigsutbrott sannolikt att räkna med våldsamma robotanfall.

För att med utsikt till framgång kunna värja oss mot dylika flyg- och robotanfall blir det omöjligt för oss att lita enbart till våra egna — låt vara icke obetydliga — krafter. Omedelbar västmaktshjälp blir här starkt av nöden. Denna måste ha formen dels av vanligt stridsflyg för nedkämpande av de ryska bombplanflottorna, dels sannolikt också av stora strategiska bombplan för anfall mot de ryska robotanläggningarna. I sådana hänseenden vill jag hänvisa till en mycket intressant artikel av överste B. Bergman i Svensk Tidskrift redan 1948, häfte 8.

En sådan västlig flyghjälp måste emellertid för att kunna lyckas vara militärt mycket väl förberedd. Samarbetet måste bl. a. gälla våra flygfälts anläggning och storlek, flygstyrkornas markservice, luftbevakningen och den allmänna stridsledningen. »Här duger det inte», för att citera överste Bergman, »med plötsliga improvisationer eller nödtorftiga provisorier. Allt måste vara väl inarbetat och intrimmat i fredstid.» Hastiga improvisationer ha nödvändigtvis stora utsikter att misslyckas, om de ens kunna utföras. Här får tiden ett oändligt värde. Klickar det allvarligt under de första veckorna eller dagarna, komma vårt lands militära och ekonomiska huvudpositioner antagligen att bli mycket illa åtgångna och vår militära ryggrad starkt skadad.

Ännu för ett par år sedan var västmakternas militärflyg så pass outvecklat, att det var osäkert om deras önskan att hjälpa oss i händelse av anfall motsvarades av en verklig förmåga därtill. Därför kunde det då ännu vara skäl för oss att söka hålla oss endast till vår egen något bräckliga förmåga. Numera har emellertid Amerikas och Englands flygmilitära styrka vuxit till en sådan omfattning, att de säkert skulle kunna lämna oss en effektiv, omedelbar hjälp, såvida den förberetts i tid. I så fall bjuder dem deras eget intresse att också göra detta. För västmakterna måste det tydligen bli ett ytterst viktigt intresse att på allt sätt hindra Sovjet att framtränga mot den norska Atlantkusten. Förberedes saken i tid, kunna vi därför säkerligen räkna med effektiv västmaktshjälp i händelse av anfall. Vetskapen härom måste komma Sovjet att betänka sig allvarligt, innan det sätter igång något

anfall mot oss och mot västern över huvud taget. Ett väl förberett defensivt militärpolitiskt samarbete mellan oss och västmakterna kommer därför att bli en ganska god fredsgaranti, i själva verket den bästa vi kunna skaffa oss.

Enligt min och ett växande antal svenskers uppfattning är därför tiden nu kommen för oss att söka en direkt, defensivt militärpolitisk anknytning till västmakterna. Det enklaste vore ju i så fall att vi anslöte oss till Atlantpakten och åtog oss dess allmänna, ganska begränsade förpliktelser. Den viktigaste förpliktelsen innehålles i paktens artikel 5, som säger att ett väpnat anfall mot någon europeisk eller nordamerikansk paktdeltagare av varje deltagare skall betraktas som ett anfall mot dem alla. Övriga deltagare skola i så fall bistå den angripne »genom att oförtövat individuellt och i samråd med övriga parter vidta sådana åtgärder som anses nödvändiga, däri inbegripet användande av vapenmakt, för att återställa och bibehålla säkerheten inom det nordatlantiska området».

Det kan också tänkas, att vår västliga anknytning kunde ta sig en annan form än en anslutning till Atlantpakten. Vad vi främst behöva är en militärpolitisk anslutning till U. S. A. och England med deras stora flygmilitära styrkor. Detta kunde måhända ske på annat sätt än i Atlantpaktsform. Jugoslavien är sålunda icke anslutet till Atlantpakten men har dock vissa defensiva militärförbindelser med England eller Förenta Staterna, vilka f. n. synas vara i färd med att fördjupas. Jugoslavien har i söder en liknande framskjuten flygelställning som Sverige har i norr, och dess politik är därför värd en stor uppmärksamhet hos oss. (I Förenta Staterna har amiral Zacharias i sin kända bok, *Behind closed doors*, sid. 322 förordat dylika bilaterala pakter utanför Atlantpakten mellan Förenta Staterna och vissa europeiska stater i nyckelställning.)

Det väsentliga är sålunda en militärpolitisk anslutning till U. S. A. och England. Huruvida det skall ske via Atlantpakten eller i mera bilateral form är en sekundär fråga. Härvid ansluter jag mig fullständigt till den hållning, som intagits av tidskriften *Obs!*. För att en mera direkt västmaktsanknytning på fördelaktiga villkor skall kunna åstadkommas, blir det givetvis nödvändigt med en skicklig svensk utrikesledning av väsentligt annan karaktär än den nuvarande. Även en fortsatt neutralitetspolitik måste emellertid komma att möta stora och växande svårigheter, som torde tarva en omkonstruktion av utrikesledningen.

Hur gestaltar sig nu den svenska opinionsbildningen inför de ovannämnda påtagliga militära förhållandena? Därom gäller alltjämt vad krigsarkivarien Steekzén skrivit i Svensk Tidskrift 1950, häft. 1: »Debatten har kommit några hästlängder efter utvecklingen. Alltjämt råder en påtaglig skygghet inför att gå problemen inpå livet. Man drar sig för att nämna sakerna vid deras rätta namn för att ej utmana någon.» Och vidare: »Man fäster sig här vid att de militärpolitiska faktorerna blivit nästan helt undanskymda i den utrikespolitiska debatten... Allmänheten har icke fått ordentlig upplysning om de militära förutsättningarna för och konsekvenserna av de olika utrikespolitiska alternativen.» Beträffande klarläggandet av militära förhållanden och utsikter har dock på senare tider en viss förbättring skett genom artiklar i Dagens Nyheter, Göteborgs Handelstidning och Aftonposten i Göteborg.

Emellertid har det visat sig, att gemene man skaffat sig en mera realistisk uppfattning av de utrikespolitiska utsikterna, än som politikerna i sin mjukhet inför deras förmodade inställning velat ge uttryck åt. Under sistlidna augusti gjordes en Gallupundersökning rörande bl. a. åsikterna om Sveriges utsikter att hålla sig utanför ett nytt världskrig. Enligt Dagens Nyheter (15 sept.) svarade därvid 62 % av de tillfrågade, att de inte trodde att vi skulle kunna stå utanför, och blott 16 % att vi skulle kunna göra det.

Beträffande de utrikespolitiska konsekvenserna av sådana uppfattningar har allmänheten däremot varit mera skygg. Vid sagda Gallupundersökning ha blott 25 % uttalat sig för att vi borde ansluta oss till Atlantpakten, men 53 % däremot. (Det sistnämnda förklaras bl. a. av att nära 50 % av de tillfrågade inte alls eller blott dåligt visade sig känna till paktens innehåll.) Detta är ju också naturligt med hänsyn till den brist på klargörande belysningar och resonemang, som presterats från politikernas och pressens sida. Härvidlag är det, såvitt jag vet, endast Dagens Nyheter och Handelstidningen som uppträtt målmedvetet och konsekvent. Särskilt professor Tingstens insatser ha varit värda all uppmärksamhet och uppskattning. Tyvärr har han vid några tillfällen skjutit något över målet, och sådant anses här i landet vanligen såsom mera betydelsefullt än om vederbörande har rätt i huvudsak.

Högerns roll inom denna opinionsbildningsprocess kan åtminstone utifrån sett knappast betecknas såsom riktigt tillfredsstäl-

lande. Härvidlag vill jag fullständigt instämma i vad krigsarkivarien Steckzén i nyssnämnda artikel yttrat: »Högerns uppträdande härvidlag har för många varit en besvikelse... Den har icke utnyttjat den utomordentliga chans, som erbjudit sig under efterkrigsåren, nämligen att systematiskt redogöra för de militära faktorernas sammanhang med de utrikespolitiska problemen.» Och vidare: »Högerns ledning kan med visst fog anföras till sitt för svar, att den, när det gäller utrikespolitik, ej kan tala så fritt och öppenhjärtigt som den själv önskar. Denna ursäkt har emellertid ej högerns tidningspress. Av den — och detta gäller särskilt de ledande organen — väntar man ett klarare språk och en intensivare upplysningsverksamhet.»

Ett stort antal och måhända flertalet enskilda högermän torde numera ha utvecklat sig i riktning mot en västmaktsanslutning. I den förutnämnda Gallupundersökningen uttalade sig sålunda 45 % av de tillfrågade högermännen för vår anslutning till Atlantpakten mot 35 % däremot. Hade pressen och politikerna levererat mera upplysningar och belysningar av saken, hade siffrorna säkerligen varit ändå mer utpräglade.

De skäl åter, som legat bakom högerpressens återhållsamma inställning i ovanberörda frågor, ha i anmärkningsvärt ringa grad redovisats utåt. Såsom understundom mera vagt antytts, rör det sig emellertid här säkerligen främst om hänsyn till Finland. Tiden torde nu vara kommen att mera öppet precisera och diskutera dessa hänsyn och deras reella innehåll. Man tänker sig tydligen härvid att en svensk anslutning till Atlantpakten skulle kunna föranleda ryssarna att med användande av den rysk-finska biståndspakten 1948 militärt ockupera Finland.

De delar av biståndspakten, som härvid äro av betydelse är dess artikel 1—3. *Artikel 1* lyder: »Om Finland eller Sovjetunionen genom finskt territorium skulle utsättas för väpnat angrepp från Tysklands eller en annan med Tyskland förbunden stats sida, kommer Finland, troget sina förpliktelser som självständig stat, att kämpa för att avvärja angreppet. Finland skall därvid sätta in alla sina disponibla styrkor för att försvara sitt territoriums integritet till lands, till sjöss och i luften. Detta skall ske inom Finlands gränser enligt dess i föreliggande fördrag preciserade förpliktelser, vid behov med Sovjetunionens hjälp eller tillsammans med denna. I ovannämnda fall lämnar Sovjetunionen Finland den av behovet påkallade hjälpen om vilken de fördragslutande parterna överenskommit sinsemellan.»

Paktens *artikel 2* lyder: »De fördragsslutande parterna skola rådpåläga sinsemellan, ifall hotet av ett sådant angrepp som artikel 1 avser befinnes föreligga.» *Artikel 3* lyder: »De fördragsslutande parterna betyga, att de ha för avsikt att lojalt delta i alla åtgärder, vilkas syfte är att upprätthålla den internationella freden och säkerheten i överensstämmelse med FN-organisationens mål och principer.»

Granskar man ovanstående pakttexter, är det påtagligt att de inte ge något rättsligt stöd för en rysk ockupation av Finland för den händelse att Sverige skulle gå in för en förberedd defensiv militärpolitisk samverkan med västmakterna. Emellertid måste man ju räkna med den möjligheten att ryssarna i en sådan situation inte av några rättsskäl skulle låta hindra sig från en ockupation av Finland. Hur kan denna fråga anses ligga till rent sannolikhetsmässigt och bortsett från alla rättsliga aspekter?

Om Ryssland i händelse av en svensk västlig anknytning skulle ockupera Finland, skulle detta säkerligen få en utomordentlig återverkan i hela den västliga världen. En sådan rysk åtgärd skulle verka som en utomordentlig alarmsignal därstädes och i hög grad bidra till att undanröja de tvister och motsättningar, som alltjämt råda mellan några av Atlantpaktens europeiska medlemmar, och att i stället stimulera dem till ökade samordnade rustningar. Sådana mycket sannolika effekter, som ryssarna säkerligen äro väl medvetna om, skulle vara synnerligen oaptitliga för dem, eftersom de tydligen i hög grad räkna med och lita till en fortsatt och ökad oenighet mellan de »kapitalistiska» makterna. Det är påtagligt, att ryssarna komma att betänka sig högst betydligt, innan de företa något steg, som kraftigt vore ägnat att undanröja denna oenighet och i stället sammansvetsa västmakterna.

Ytterligare en omständighet må här framhållas. Om ryssarna skulle besätta Finland, skulle deras slutliga huvudmotiv, såvitt man kan förstå, vara att med utgångspunkt därifrån kunna behärska norra Sverige och därmed även den norska Atlantkusten. Om emellertid Sverige tack vare förberedd västlig militärsamverkan har goda utsikter att avvisa alla ryska angrepp, måste ryssarnas nyssnämnda motiv för att via Finland framtränga mot oss minskas mycket avsevärt. Ett militärt väl förberett Sverige bör därför i längden vara en bättre garanti för att Finland lämnas i fred än ett svagt förberett Sverige.

Vårt lands säkerhet har ända till början av 1900-talet vilat på

den grundvalen, att ingen stormakt haft en absolut dominerande ställning vid Östersjön. Denna grundval har nu efter andra världskriget undanröjts i en utsträckning och med konsekvenser, som vår svenska allmänhet ännu inte alls gjort klart för sig. Under sådana omständigheter blir en ren neutralism från vår sida starkt besläktad med defaitism och Münchenpolitik. Under nu inträffade helt nya militärpolitiska Östersjöläge återstår för oss knappast något annat än att anordna vårt försvar så, att i händelse av krig militärhjälp västerifrån omedelbart kan erhållas och göras fullt effektiv.

Skola vi emellertid trots allt fortsätta med vår alliansfria politik, måste detta i nuvarande läge åtföljas av en ytterligare, stark ökning av vårt försvar med därav följande betydligt ökade försvarskostnader. Särskilt gäller detta flyget. F. n. ha vi tio dagjaktflottiljer, varav blott tre i Götaland utom Östergötland, vidare endast en nattjaktflottilj samt fyra bombflottiljer och några spaningsförband. Med hänsyn till den väldiga maktökning, som Sovjet under senaste tid utvecklat i södra Östersjön, och till behovet av att kunna skydda vår västliga, livsviktiga sjöfart, är det tydligt att vi måste skaffa oss ytterligare åtminstone två dagjaktflottiljer i södra och västra Sverige. Om ryssarna såsom troligt lagt sig till med nattbombplan, måste vi också för att nödtorftigt kunna skydda våra större städer och ekonomiska knutpunkter ha ytterligare åtminstone tre nattjaktflottiljer. För erforderlig samverkan med armén och flottan och för att kunna bekämpa invasionsflottor och robotbombanläggningar blir det i händelse av fortsatt neutralitetspolitik också synnerligen angeläget för oss att anskaffa ytterligare ett par, tre bombflottiljer.

För nästkommande finansår äro anslagen till flyget upptagna till 590 milj. kr., mot 870 milj. för armén och 400 milj. för marinen. Vi skulle sålunda behöva öka de årliga anslagen till vårt flyg ungefär till jämnhöjd med de nuvarande arméanslagen. Även marinen måste emellertid vid fortsatt alliansfrihet betydligt förstärkas för att bättre kunna möta invasionsföretag, särskilt söderifrån. Armén slutligen kan måhända behöva förstärkas med ytterligare en viss mängd pansarvagnar och antipansarvapen. För jämförelsens skull kan det framhållas att England för budgetåret 1952—53 anslagit 470 milj. £ till flyget, 520 milj. £ till armén (med dess tvååriga värnplikt), och 360 milj. £ till flottan.

De ovannämnda, av en fortsatt alliansfrihet betingade ytterligare årliga försvarsutgifterna skulle sålunda komma att uppgå

till närmare en halv miljard kr. Strax i början skulle nog vissa ytterligare engångskostnader bli nödvändiga, och dessa finge väl mötas genom statslån. De reguljära årliga kostnadsökningarna på närmare en halv miljard åter kunde mötas genom en allmän omsättningsskatt av 5 % höjd. Året 1945—46, då vi sista gången hade en sådan skatt, inbragte den 357 milj. kr., och med den realinkomstökning och allmänna prisstegring, som därefter inträffat, skulle skatten säkerligen inbringa en halv miljard kr. En dylik beskattning vore givetvis mycket obehaglig och tyngande, men den vore inte alls omöjlig.

Genom en dylik ytterligare militärexansion vid fortsatt alliansfrihet skulle vi skaffa oss väsentligt bättre möjligheter än nu att stå emot ett anfall under så lång tid, att en någorlunda effektiv samverkan med hjälpande västmaktsstyrkor, trots bristande tidigare förberedelser, verkligen skulle kunna åstadkommas. Tillnärmelsevis lika bra som förberedd samverkan skulle det dock aldrig kunna bli.

Avsevärt mindre ansträngande än nyss angivits skulle vår rustningsutveckling kunna bli, om vi redan på förhand hade en organiserad samverkan med västmakterna. Större delen av de ovan angivna försvarsökningarna skulle då inte bli lika nödvändiga. Fortsattes alliansfriheten, blir däremot med hänsyn till de senaste två årens militärpolitiska utveckling i södra Östersjön en betydande fortsatt expansion av rustningar och militärutgifter för oss oundgängligen påkallad. Alliansfriheten har sålunda sitt eget, högst betydande ekonomiska pris. Om alla dessa förhållanden borde det vara myndigheternas och pressens oavvisliga plikt att på ett tydligt och konkret sätt upplysa den stora allmänheten.

Ovanstående rader ha utgjort ett försök att konkret intränga i och lägga fram en del omständigheter och synpunkter av avgörande vikt för vår utrikes- och militärpolitik under nuvarande, gent emot tidigare starkt avvikande och försämrade förhållanden. Dessa rader ha även haft som mål att stimulera till en öppen diskussion av hela frågan och till ett konkret framläggande av ytterligare synpunkter för dess bedömning. Hittills har hela frågan från våra alliansfrihetsvänners sida behandlats på ett alltför undvikande och töckenartat sätt. Tiden torde emellertid nu vara kommen för en öppen och konkret diskussion av olika hithörande omständigheter, som kan tjäna till väckelse och ledning för den stora svenska allmänheten rörande dessa för vår framtid i sanning livsviktiga förhållanden.